

*В. О. Паутов,
здобувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-0587-6293*

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5—6.170

РОЛЬ ОРГАНІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

V. Pautov,
postgraduate student of Public Administration and administration
of the Ukrainian state employment service training institute, Kyiv

THE ROLE OF ANTI-CORRUPTION BODIES IN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM

У статті висвітлено питання щодо діяльності органів державної влади протидії корупції, проаналізовано та узагальнено основні чинники, які сприяють корупції. Тим самим, автором реалізовано мету роботи, що полягає в дослідженні поняття "корупція" та ролі державних органів щодо запобігання їй в українському суспільстві в контексті забезпечення національної безпеки.

Досліджено, що корупція як соціальне явище притаманна інституту держави від виникнення першої держави. В Україні власне феномен корупції та засобів протидії корупції досить часто поставав предметом політичної боротьби. На державному рівні протягом двадцяти років постійно приймалися закони, концепції та програми щодо протидії корупції.

Обґрунтовано, що задачі антикорупційної боротьби мають статус загальнодержавних та пріоритетних, адже ефективно протидіяти цьому негативному суспільному явищу можна тільки, якщо будуть створені та реалізовані належні механізми організаційно-правової підтримки реформ, спрямованих на запобігання корупційним проявам у владних структурах та активне допущення до цього процесу громади.

Визначено, що поширення корупції зберігає свої масштаби, а методи подолання корупції в Україні залишаються малоефективними. Причиною цьому є недостатня суспільна реакція на системність проявів корупції, відсутність абсолютно негативного сприйняття громадянами корупції в державі. Для України низька ефективність протидії корупції в попередні роки обумовлена тим, що корупція (як характерний прояв неусталеного механізму публічного управління, особливо в країнах з перехідною економікою) досить часто є звичайним атрибутом публічного управління.

Проаналізовано, що появі і поширенню в економічному, політичному та соціально-структурному сегменті суспільства корупції як соціального явища сприяли певні причини, що стало реальною загрозою для національної безпеки. Проте більша частина її наслідків накладає свій відбиток на реальне соціальне життя, впливає на його рівень, ступінь захищеності населення, забезпеченості прав і свобод громадянина. Корупція є явищем, що починає своє існування разом із державою, тому, однозначно, приборкати її так само важко, як перемогти явище злочинності.

The article covers the issues related to the activity of the state authorities against corruption, analyzes and summarizes the main factors contributing to corruption. Thus, the author realized the purpose of the work, which is to investigate the concept of "corruption" and the role of state bodies in preventing it in Ukrainian society in the context of ensuring national security.

It was research that corruption, as a social phenomenon has been inherent in the institution of the state since the emergence of the first state. In Ukraine, the phenomenon of corruption and the means of combating corruption has often been the subject of political struggle. At the state level, laws, concepts and programs were adopt for twenty years to combat corruption.

It was substantiate that the tasks of anticorruption struggle have the status of national and priority, because it is only possible to split infinite this negative social phenomenon if proper mechanisms of organizational and legal support for reforms aimed at preventing corruption in the authorities in the process of corruption were create and implement.

It is determined that the spread of corruption is still widespread, and that the methods of combating corruption in Ukraine remain ineffective. The reason for this is insufficient public reaction to the systematic manifestation of corruption, the absence of negative perception of corruption by the citizens in the state. For Ukraine, the low effectiveness of counteracting corruption in previous years is because to the fact that corruption (as a characteristic manifestation of an unsettled mechanism of public administration, especially in countries with economies in transition) is often a common attribute of public administration.

It was analyze that the emergence and spread of corruption in the economic, political and socio-structural segment of society as a social phenomenon contributed to certain causes, which became a real threat to national security. However, most of its consequences impose its reflection on the real social life, affecting its level, degree of protection of the population, security of rights and freedoms of the citizen. Corruption is a phenomenon that begins to coexist with the state, so, unambiguously, curbing it is as difficult as defeating the phenomenon of crime.

*Ключові слова: корупція, суспільство, уряд, влада, управління, національна безпека.
Key words: corruption, society, government, power, management, National security.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одна з найбільш нагальних проблем України полягає в боротьбі з корупцією в органах державної влади. Ряд об'єктивних факторів розвитку корупції свідчить про створювану нею серйозну загрозу суспільству, і на цей час вона є настільки поширеною, що є реальною загрозою національній безпеці [1]. Саме через це задачі антикорупційної боротьби мають зараз статус загальнодержавних та пріоритетних, адже ефективно протидіяти цьому негативному суспільному явищу можна тільки, якщо будуть створені та реалізовані належні механізми організаційно-правової підтримки реформ, спрямованих на запобігання корупційним проявам у владних структурах та активне долучення до цього процесу громади. Попри ряд вжитих за останні два роки організаційно-правових заходів по боротьбі з корупцією, вона не стала менш масштабною. На міжнародній арені Україну часто сприймають як корумповану країну, свідченням чого є низькі позиції в рейтингу за рівнем доброчесності, визначені у результаті досліджень, які здійснили упродовж останніх років авторитетні міжнародні інституції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам дослідження корупції та її протидії, а також вивчення питань національної безпеки держави науковці завжди приділяли значну увагу. Свій внесок у розвиток цих тем зробили такі вчені: Р. Войтович, П. Ворона, В. Ліпкан, З. Чуйко, О. Власюк [1], А. Бутейко, І. Квеліашвілі [2], А. Сухорукова, С. Лазаренко [3], А. Новак [4], С. П'ясецька-Устич [5], С. Серьогін [6], С. Телешун [8], І. Шевчук [9] та ін.

За наявності значної кількості наукових робіт із питань розвитку демократії багато аспектів зазначеної наукової проблеми залишається недостатньо розкритими та обгрунтованими. Потребують подальшого дослідження діяльність відповідних органів, які протидіють корупції в системі забезпечення національної безпеки держави.

МЕТА СТАТТІ

Метою роботи є дослідження поняття "корупція" та роль державних органів щодо запобігання її в українсь-

кому суспільстві в контексті забезпечення національної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Щоб утвердилася демократична, правова, соціальна держава, розвивалося громадянське та інформаційне суспільство, щоб Україна пройшла через євроінтеграцію, було проведено політичну, адміністративну та економічну реформи, необхідні рішучі дії щодо протидії явищу корупції. Сучасний етап розбудови суспільства під час швидких суспільно-політичних зрушень суттєво актуалізував необхідність вдосконалити роль антикорупційних структур у системі забезпечення національної безпеки, адже антикорупційна боротьба має активний вплив на життєдіяльність суспільства і на формування певного вектору подальшої розбудови країни [2].

Загально визнано, що корупція як соціальне явище притаманна інституту держави від виникнення першої держави. В Україні власне феномен корупції та засобів протидії корупції досить часто поставав предметом політичної боротьби. На державному рівні протягом двадцяти років постійно приймалися закони, концепції та програми щодо протидії корупції. Утім, як показує практика, поширення корупції зберігає свої масштаби, а методи подолання корупції в Україні залишаються мало-ефективними. Причиною цьому є недостатня суспільна реакція на системність проявів корупції, відсутність абсолютно негативного сприйняття громадянами корупції в державі. Для України низька ефективність протидії корупції в попередні роки обумовлена тим, що корупція (як характерний прояв неусталеного механізму публічного управління, особливо в країнах з перехідною економікою) досить часто є звичайним атрибутом публічного управління. Однак це суперечить проголошеним у Конституції ідеалам соціальної, правової держави. Поширення корупційних способів вирішення політичних, економічних і соціальних питань, правових спорів дає підстави дійти висновку про системність корупції в усіх сферах державного й суспільного життя, і навіть про загрозу формування в Україні так званої корупційної культури [4].

Міжнародна практика побудови антикорупційної політики різноманітна, а конкретні форми втілення подібної політики узалежнена від численних пов'язаних між собою чинників з урахуванням соціальних умов, рівня, який мають економічний розвиток, політична культура, державне управління. Водночас є низка визначальних принципів і підходів, загальних для більшої частини держав [3]. Передусім, це усвідомлення того, якими є негативні наслідки корупції, її небезпечний вплив на розвиток та повноцінне забезпечення прав людини в політичній, соціальній і економічній площині. Дуже важливими для суспільства посттоталітарного типу є сформувати систему органів з протидії корупції, розвивати національне законодавство, вивчати досвід постійно функціонуючих у певних країнах інституцій, що діють при президентах, урядах, парламентах. Дослідивши міжнародно-правові акти та досвід антикорупційної боротьби в деяких державах, можна окреслити головні способи, завдяки яким вдасться зробити національне українське законодавство відповідним до міжнародних правових нормативів [6].

Корупція тісно пов'язана з організованою злочинністю, шкодить нормальному функціонуванню влади у всіх її видах: законодавчій, виконавчій та судовій. Унаслідок цього порушуються законні права та інтереси громадян України. Корупція є однією з головних причин політичної і соціальної нестабільності в Україні, неефективності проведення економічних реформ, що може призвести до фінансового краху держави і подальшого зубожіння населення. Корумпованість органів публічної влади вкрай негативно впливає на рівень довіри населення до влади, унеможливорює процес зростання добробуту населення і може призвести до соціального вибуху [4].

Появі і поширенню в економічному, політичному та соціально-структурному сегменті суспільства корупції як соціального явища сприяли певні причини, що стало реальною загрозою для національної безпеки. Проте більша частина її наслідків накладає свій відбиток на реальне соціальне життя, впливає на його рівень, ступінь захищеності населення, забезпеченості прав і свобод громадянина. Корупція є явищем, що починає своє існування разом із державою, тому, однозначно, приборкувати її так само тяжко, як перемогти явище злочинності. Причиною цього зокрема є той факт, що системною корупцією характеризуються бідні держави із дуже слабкими суспільством та інститутами.

Для системи національної безпеки держави економічна безпека — це базис, матеріальна основа, завдяки якій забезпечуються незалежність, суверенність та належний рівень добробуту людей. У зв'язку з тим, що безпеку держави у кожній її формі реалізують завдяки державному фінансуванню, в основі якого лежить ВВП, то саме економічній безпеці належить роль того важеля, який робить всі види безпеки стійкими до загроз зовнішнього й внутрішнього походження та сприяє конкурентоспроможності країни у міжнародних відносинах.

Явище корупції — це небезпечне соціально-політичне явище, яка становить суттєву загрозу як для національної безпеки, так і економічної безпеки у тому числі, адже як на суспільство, так і на країну воно впливає системно і комплексно (стосується також політичних, економічних, соціальних та міжнародних аспектів такого впливу) [8]. Тому це явище необхідно глибоко дослідити та сформулювати комплекс попереджувальних заходів.

На сучасному етапі корупція є однією з ключових загроз економічній безпеці, оскільки гальмується соціально-економічний прогрес, процес утвердження демократичних засад громадянського суспільства, обмежує реалізацію прав і свобод людини і громадянина. Недосконалість правових норм заперечує принцип верховенства права, відбувається утиск свободи слова, що породжує недовіру громадян через зневіру у можливість справедливого і чесного вирішення питань. Корупція впливає негативно і на імідж країни на міжнародній арені, що веде до зниження місця у міжнародних рейтингах що веде до зменшення обсягів закордонних інвестицій в економіку України [9].

Корупція як системне та комплексне явище може гарантувати бізнес-структурам отримання державного або муніципального замовлення, забезпечуючи стабільне джерело фінансування підприємницької діяльності (виграний тендер, участь в реалізації певної програми

або інвестиційного проекту). Корупція дає можливість навмисно створювати перешкоди для бізнесу, штучно обмежуючи його пропозицію та отримуючи при цьому значну вигоду. Така ситуація в економічній теорії визначається як формування монопольного прибутку, або монопольної ренти [5, с. 22].

З метою протидії корупції та забезпеченню економічної безпеки держави слід, насамперед, забезпечити роботу незалежних антикорупційних органів (НАБУ, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), налагодити систему електронного декларування й активізувати роботу НАЗК у частині вчасного та повного розкриття інформації в е-деклараціях. Крім того, поряд з виконанням своїх безпосередніх функцій антикорупційні органи мають співпрацювати між собою і уникати конфліктних ситуацій, особливо що стосується притягнення до відповідальності високопосадовців. Тобто забезпечити реалізацію принципу невідворотності покарання для осіб, які вчинили корупційний злочин або подали неправдиву інформацію в декларації, в тому числі якісно знизити рівень кількості внесення застав за таких осіб й таким чином, зменшити можливість чиновника уникнути ув'язнення [9].

Роль однієї з основних заповнень вдалої антикорупційної боротьби належить політичній волі, намірам державного керівництва попереджувати та викорінювати корупцію на кожному рівні влади та в будь-якому прояві. Свідченням цього має бути притягнення будь-якого громадянина до відповідальності, незважаючи на політичні уподобання, займану цією людиною посаду, наближеність до державного керівництва чи інші суб'єктивні обставини. Ключову і визначальну роль, реалізуючи політичну волю, відіграє глава держави з огляду на широкі повноваження, які передбачають підтримку нацбезпеки (обов'язки Голови РНБО України, Головнокомандувача ЗСУ) і економічної безпеки в тому числі, координацію роботи виконавчих та правоохоронних структур.

Суб'єкти, уповноважені державою запобігати і протидіяти корупційним проявам та повноваження яких вона регулює в межах загальних напрямів, можна поділити на три групи: 1) суб'єкти, що мають загальні повноваження; 2) суб'єкти, що мають спеціальні повноваження; 3) суб'єкти, що мають повноваження учасника антикорупційних заходів.

1 група суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, включає суб'єкти із загальними повноваженнями, не створені спеціально для безпосередньої боротьби з корупцією, проте уповноважені протидіяти корупції [7]: Президент України — у межах своїх повноважень він затверджує загальнонаціональні програми, концепції тощо; Верховна Рада України — єдиний орган законодавчої влади в Україні; Кабінет Міністрів України — як вищий орган у системі органів виконавчої влади (прикладом нормативної координаційної діяльності Уряду є встановлення та зміна структурних підрозділів органів виконавчої влади, зокрема й підрозділів, діяльність яких спрямована на запобігання і протидію корупції); Генеральний прокурор України в частині реалізації свого конституційного статусу.

2 групу суб'єктів зі спеціальними повноваженнями складають спеціально уповноважені суб'єкти у сфері

протидії корупції, визначені ЗУ "Про запобігання корупції", які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії їй, безпосередньо виявляють, припиняють або розслідують корупційні правопорушення чи пов'язані з ними [7]: органи прокуратури; органи Національної поліції України; Національне антикорупційне бюро України; Національне агентство з питань запобігання корупції.

3 група складається з суб'єктів, які мають право лише брати участь у запобіганні та протидії корупції. Однак у певних випадках вони мають право здійснювати заходи щодо припинення корупційних правопорушень, сприяти відновленню порушених прав чи інтересів держави, фізичних і юридичних осіб, брати участь в інформаційному й науково — дослідному забезпеченні проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції, залучатися до таких заходів [7]: державні органи; органи влади; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їхні посадові та службові особи; посадові та службові особи юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів; громадяни, об'єднання громадян (за їх згодою).

У межах державних органів, владних структур та органів місцевого самоврядування відповідно до рішенням, ухваленого керівником центрального виконавчого органу, утворено низку уповноважених підрозділів (осіб), які займаються запобіганням та виявленням корупційних правопорушень, зокрема в центральних виконавчих структурах та їхніх територіальних відділах.

Основними функціями, покладеними на спеціальні уповноважені суб'єкти у сфері боротьби з корупцією, такі як прокуратура є:

- підтримувати державне обвинувачення в судових процесах;

- представляти інтереси громадянина або держави в судовому процесі у випадках, окреслених законодавчою базою;

- наглядати за тим, чи додержуються законодавства органи, що займаються оперативно-розшуковою діяльністю, дізнанням, досудовим слідством;

- наглядати за тим, чи додержано законів під час виконання рішень суду у справах кримінального плану, а також, коли застосовуються інші примусові заходи і обмежується особиста свобода людини.

Крім того, структура Генпрокуратури України передбачає, що як самостійний структурний підрозділ може утворитися Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка має виконувати такі функції:

- здійснювати нагляд за тим, чи додержується вимог законодавства Національне антикорупційне бюро України, коли проводить оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування;

- підтримувати державне обвинувачення в межах відповідних проваджень;

- представляти інтереси особи або країни в судовому процесі у випадках, визначених законодавством і пов'язаних із корупційним діянням або пов'язаними з явищем корупції правопорушенням.

Також прокуратура зобов'язана координувати діяльність правоохоронних структур щодо боротьби з корупцією.

ВИСНОВКИ

Таким чином, корупцію слід розуміти як одну з найбільш актуальних проблем нашого часу, адже нею можуть охоплюватися різноманітні органи влади держави та напрямки їх роботи, а її негативні наслідки зачіпають різні сфери держави у наш час. Через корумпованість влади знижується рівень довіри до апарату держави та чиниться негативний вплив на авторитет на міжнародній арені. Ця проблема актуальна і для України, для якої корупція є безпосередньою загрозою національній безпеці, про що не раз було зазначено у текстах програмних та концептуальних правових актів щодо протидії злочинності загалом та корупції в тому числі. Але спеціальними антикорупційними законами, які були прийняті, підзаконними нормативно-правовими актами, що мали антикорупційне спрямування так і не було досягнуто відчутних результатів у протистоянні корупційним процесам, у тому числі, зниження її показників і впливу на роботу, яку провадять державні владні органи. На органи протидії корупції покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових заділ підвищення національної безпеки країни.

Література:

1. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. праці. К.: НІСД, 2016. 528 с.
2. Квеліашвілі І.М. Концепція національної безпеки: інтерпретація базових понять. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління. 2009. № 1. С. 13—19.
3. Лазаренко С.Ж. Корупція як результат системної неефективності державного управління. Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журн. 2014. № 24. С. 149—151.
4. Новак А. Теоретичні основи дослідження протидії корупційним проявам у системі публічного управління. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 1. С. 29—36.
5. П'ясецька-Устич С.В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). Глобальні та національні проблеми економіки. Вип. 14. 2016. С. 20—25.
6. Серьогін С.С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. Університетські наукові записки. 2009. № 4. С. 284—289.
7. Інформаційна сторінка вебпорталу Головного управління Пенсійного фонду України в Луганській області. Суб'єкти у сфері запобігання та протидії корупції. URL: <https://www.pfu.gov.ua/lg/873-sub-yekty-u-sferi-zapobigannya-ta-protidyiy-koruptsiyi> (дата звернення 27.02.2020).
8. Телешун С.О. Корупція. Енциклопедичний словник з державного управління [уклад.: Ю.В. Ковбасюк, В.П. Трошинський, Ю.П. Сурмін та ін.]. К.: НАДУ, 2010. С. 349—350.
9. Шевчук І.В. Корупційна складова як чинник дестабілізації та загроза економічній безпеці України. Державне управління: удосконалення та розвиток, 2017. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1192> (дата звернення 27.02.2020).

References:

1. Vlasjuk, O. S. (2016), *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky* [National Security of Ukraine: The Evolution of Domestic Policy], NISD, Kyiv, Ukraine.
 2. Kveliashvili, I. M. (2009), "The concept of national security: interpretation of basic concepts", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Derzhavne upravlinnia*, vol. 1, pp. 13—19.
 3. Lazarenko, S. Zh. (2014), "Corruption as a result of systemic inefficiency of public administration", *Investytsii: praktyka ta dosvid : nauk.-prakt. Zhurn*, vol. 24, pp. 149—151.
 4. Novak, A. (2016), "Theoretical bases of research on counteraction to corruption manifestations in the system of public administration", *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, vol. 1, pp. 29—36.
 5. Piasetska-Ustych, S. V. (2016), "The phenomenon of corruption in Ukraine (political and economic analysis)", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 14, pp. 20—25.
 6. Serohin, S. S. (2009), "Mechanisms of prevention and counteraction of corruption in public authorities", *Universytetski naukovy zapysky*, vol. 4, pp. 284—289.
 7. Information portal of the web portal Main Department of the Pension Fund of Ukraine in Luhansk region (2020), "Subjects in the field of preventing and combating corruption", available at: <https://www.pfu.gov.ua/lg/873-sub-yekty-u-sferi-zapobigannya-ta-protidyiy-koruptsiyi>. (Accessed 27 February 2020).
 8. Teleshun, S. O. (2010), *Koruptsiia. Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Corruption. Encyclopedic Dictionary of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.
 9. Shevchuk, I. V. (2017), "Corruption component as a factor of destabilization and threat to economic security of Ukraine", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1192> (Accessed 27 February 2020).
- Стаття надійшла до редакції 02.03.2020 р.*

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73